

ΑΝΤΙΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ

Τίτλος πρωτοτύπου: The ANTICAPITALISTIC MENTALITY

Συγγραφέας: Ludwig von Mises

Μετάφραση: Γιώργος Καράμπελας

Επιμέλεια-διόρθωση: Γιάννης Βογιατζής

© Copyright 1972 by Ludwig von Mises

© 2014, Εκδόσεις Κυριάκος Παπαδόπουλος Α.Ε., για την ελληνική γλώσσα

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμιά διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Κατά το Ν. 2387/20 (όπως έχει τροποποιηθεί με το Ν. 2121/93 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με το Ν. 100/1975), απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε κάποιο σύστημα διάσωσης και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

Πρώτη έκδοση: Οκτώβριος 2014

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Καποδιστρίου 9, 144 52 Μεταμόρφωση Αττικής

τηλ.: 210 2816134, e-mail: info@epbooks.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

Μασσαλίας 14, 106 80 Αθήνα, τηλ.: 210 3615334

www.epbooks.gr

ISBN 978-960-569-268-1

LUDWIG VON MISES

ΑΝΤΙΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ

Μετάφραση Γιώργος Καράμπελας

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<i>Εισαγωγή</i>	8
A. ΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΔΥΣΦΗΜΗΣΗΣ ΤΟΥ	
Ο κυρίαρχος καταναλωτής.....	11
Η παρόρμηση για οικονομική βελτίωση.....	15
Κοινωνία του στάτους και καπιταλισμός.....	18
Η μνησικακία της ματαιωμένης φιλοδοξίας.....	26
Η μνησικακία των διανοούμενων.....	33
Η αντικαπιταλιστική προκατάληψη των Αμερικανών διανοούμενων.....	37
Η μνησικακία των υπαλλήλων γραφείου.....	42
Η μνησικακία των «εξαδέλφων».....	48
Ο κομμουνισμός του Μπρόντγουοϊ και του Χόλιγουντ.....	56
B. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ	
Ο καπιταλισμός έτσι όπως είναι και έτσι όπως τον βλέπει ο μέσος άνθρωπος.....	61
Το αντικαπιταλιστικό μέτωπο.....	74

Γ. Η ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΣΤΟΝ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟ

Η αγορά λογοτεχνικών προϊόντων.....	80
Η επιτυχία στην αγορά βιβλίου.....	84
Παρατηρήσεις για τις αστυνομικές ιστορίες.....	88
Ελευθερία του Τύπου.....	92
Η μισαλλοδοξία των ανθρώπων των γραμμάτων.....	96
Τα «κοινωνικά» μυθιστορήματα και θεατρικά έργα.....	107

Δ. ΟΙ ΜΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΝΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΥ

Το επιχείρημα της ευτυχίας.....	117
Υλισμός.....	120
Αδικία.....	128
Η «αστική προκατάληψη» της ελευθερίας.....	141
Ελευθερία και δυτικός πολιτισμός.....	154

Ε. «ΑΝΤΙΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΣ» ENANTION ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΥ.....

163

Εισαγωγή

Η αντικατάσταση των προκαπιταλιστικών μεθόδων οικονομικής διαχείρισης από τον καπιταλισμό του *laissez-faire* έχει πολλαπλασιάσει τους πληθυσμιακούς δείκτες και έχει ανεβάσει με τρόπο πρωτόγνωρο το μέσο βιοτικό επίπεδο. Ένα έθνος ευημερεί τόσο περισσότερο σήμερα όσο λιγότερο προσπαθεί να εγείρει εμπόδια στον δρόμο του πνεύματος της ελεύθερης επιχείρησης και της ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Ο λαός των Ηνωμένων Πολιτειών ευημερεί περισσότερο απ' ό,τι οι κάτοικοι οποιασδήποτε άλλης χώρας διότι η κυβέρνησή του υιοθέτησε αργότερα απ' ό,τι οι κυβερνήσεις σε άλλα μέρη του κόσμου την πολιτική της παρεμπόδισης του επιχειρείν. Παρά ταύτα, πολλοί άνθρωποι, και ιδίως διανοούμενοι, αποστρέφονται με πάθος τον καπιταλισμό. Κατά την άποψή τους, αυτή η αποτρόπαιη μέθοδος οικονομικής οργάνωσης της κοινωνίας δεν έχει επιφέρει παρά μόνο αταξία και φτώχεια. Οι άνθρωποι ήταν κάποτε ευτυχισμένοι και εύποροι: τον παλιό καλό καιρό πριν από τη Βιομηχανική Επανάσταση. Τώρα, στον καπιταλισμό, η συντριπτική πλειοψηφία είναι λιμοκτονούντες άποροι που τους εκμεταλλεύονται ανηλεώς άγριοι

ατομικιστές. Γι' αυτά τα καθάρματα, το μόνο που μετράει είναι η τσέπη τους. Δεν παράγουν καλά και στ' αλήθεια χρήσιμα πράγματα, αλλά μόνον ό,τι θα τους αποφέρει τα μεγαλύτερα κέρδη. Δηλητηριάζουν τα σώματα με αλκοολούχα ποτά και καπνό, και τις ψυχές και τα μυαλά με ταμπλόιντ, βιβλία λαγνείας και ανόητες συναισθηματικές κινηματογραφικές ταινίες. Το «ιδεολογικό εποικοδόμημα» του καπιταλισμού είναι μια λογοτεχνία παρακμής και εξαχρείωσης, οι θεατρικές επιθεωρήσεις και η τέχνη του στριπτίζ, οι ταινίες του Χόλιγουντ και οι αστυνομικές ιστορίες.

Η προκατάληψη και η μισαλλοδοξία της κοινής γνώμης εκφράζεται με τον σαφέστερο τρόπο στο γεγονός ότι συνοδεύει με το επίθετο «καπιταλιστικός» μόνον απεχθή πράγματα, ποτέ εκείνα που εγκρίνουν οι πάντες. Αλίμονο, πώς μπορεί να βγει ποτέ οτιδήποτε καλό από τον καπιταλισμό! Καθετί πολύτιμο έχει παραχθεί σε πείσμα του καπιταλισμού, αλλά τα κακά πράγματα είναι εξαμβλώματα του καπιταλισμού.

Στόχος του παρόντος δοκιμίου είναι να αναλύσει αυτή την αντικαπιταλιστική προκατάληψη και να αποκαλύψει τις ρίζες της και τις συνέπειές της.

A

*Τα κοινωνικά χαρακτηριστικά του καπιταλισμού
και τα ψυχολογικά αίτια της δυσφήμισής του*

1. Ο ΚΥΡΙΑΡΧΟΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗΣ

Το χαρακτηριστικό γνώρισμα του νεότερου καπιταλισμού είναι η μαζική παραγωγή αγαθών που προορίζονται να καταναλωθούν από τις μάζες. Το αποτέλεσμα είναι μια τάση προς τη συνεχή βελτίωση του μέσου βιοτικού επιπέδου, προς έναν σταδιακό πλουτισμό των πολλών. Ο καπιταλισμός αποπρολεταριοποιεί τον «μέσο άνθρωπο» και τον ανυψώνει στην κοινωνική θέση του «αστού».

Στην αγορά μιας καπιταλιστικής κοινωνίας, ο μέσος άνθρωπος είναι ο κυρίαρχος καταναλωτής, του

οποίου η αγοραστική δραστηριότητα, ή η αποχή του από αυτή, καθορίζει τι πρέπει να παράγεται και σε ποια ποσότητα και ποιότητα. Τα μαγαζιά και τα εργοστάσια εκείνα που ικανοποιούν αποκλειστικά ή κατά κύριο λόγο τη ζήτηση των πλουσιότερων πολιτών για εκλεπτυσμένα αγαθά πολυτελείας παίζουν απλώς δευτερεύοντα ρόλο στον οικονομικό διακανονισμό της οικονομίας της αγοράς. Δεν φτάνουν ποτέ στο μέγεθος της μεγάλης επιχείρησης. Η μεγάλη επιχείρηση πάντα υπηρετεί –άμεσα ή έμμεσα– τις μάζες.

Σε αυτήν ακριβώς την άνοδο του πλήθους συνίσταται η ριζοσπαστική κοινωνική αλλαγή που επέφερε η Βιομηχανική Επανάσταση. Όλοι εκείνοι οι υποτελείς που σε όλες τις προηγούμενες ιστορικές περιόδους αποτελούσαν τις ορδές των δούλων και των δουλοπάροικων, των άπορων και των ζητιάνων, έγιναν το αγοραστικό κοινό για την εύνοια του οποίου πασχίζουν οι επιχειρηματίες. Είναι οι πελάτες που «έχουν πάντα δίκιο», οι τακτικοί αγοραστές που έχουν τη δύναμη να κάνουν τους φτωχούς προμηθευτές πλούσιους και τους πλούσιους προμηθευτές φτωχούς.

Στον ιστό μιας οικονομίας της αγοράς που δεν σαμποτάρεται από τα γιατροσόφια των κυβερνήσεων και των πολιτικών, δεν υπάρχουν μεγαλόσχημοι και προύχοντες να κρατούν υποταγμένο τον λαουτζίκο, να εισπράττουν φόρους και τέλη, και να διασκεδά-

ζουν επιδεικτικά, ενώ οι δουλοπάροικοι είναι υποχρεωμένοι να αρκούνται στα ψίχουλα. Το σύστημα του κέρδους κάνει πλούσιους τους ανθρώπους εκείνους που έχουν καταφέρει να πληρούν τις ανάγκες του λαού με τον καλύτερο δυνατό και τον φθηνότερο τρόπο. Ο πλούτος μπορεί να αποκτηθεί μόνο με την εξυπηρέτηση των καταναλωτών. Οι καπιταλιστές χάνουν τα κεφάλαιά τους ευθύς μόλις αποτύχουν να τα επενδύσουν στους τομείς όπου ικανοποιούν όσο το δυνατόν καλύτερα τις απαιτήσεις του κοινού. Σε ένα καθημερινά επαναλαμβανόμενο δημοψήφισμα στο οποίο κάθε δεκάρα δίνει δικαίωμα ψήφου, οι καταναλωτές ορίζουν ποιος πρέπει να κατέχει και να διοικεί τα εργοστάσια, τα μαγαζιά και τα αγροκτήματα. Ο έλεγχος των υλικών μέσων παραγωγής είναι μια κοινωνική λειτουργία που υπόκειται σε επικύρωση ή ανάκληση από τους κυρίαρχους καταναλωτές.

Αυτό ακριβώς σημαίνει η νεότερη έννοια της ελευθερίας. Κάθε ενήλικος είναι ελεύθερος να διαμορφώνει τη ζωή του σύμφωνα με τα δικά του σχέδια. Δεν είναι αναγκασμένος να ζει σύμφωνα με το πρόγραμμα μιας αρχής σχεδιασμού που επιβάλλει το ένα και μοναδικό της σχέδιο με την αστυνομία, δηλαδή τον κοινωνικό μηχανισμό καταναγκασμού και επιβολής. Αυτό που περιορίζει την ελευθερία του ατόμου δεν είναι η βία ή η απειλή βίας από άλλους ανθρώπους,

αλλά η φυσιολογική δομή του σώματός του και η αναπόδραστη, δεδομένη από τη φύση, σπάνη των συντελεστών της παραγωγής. Είναι προφανές ότι η ελευθερία του ανθρώπου να διαμορφώνει τη μοίρα του δεν μπορεί ποτέ να υπερβεί τα όρια που θέτουν οι –κατά το κοινώς λεγόμενο– νόμοι της φύσης.

Η διαπίστωση αυτών των γεγονότων δεν ισοδυναμεί με δικαιολόγηση της ελευθερίας του ατόμου από την οπτική κάποιων απόλυτων κριτηρίων ή μεταφυσικών αντιλήψεων. Δεν εκφράζει καμία κρίση για τις θεωρίες που έχουν κάνει μόδα οι θιασώτες του ολοκληρωτισμού, «δεξιού» ή «αριστερού». Δεν ασχολείται με τον ισχυρισμό τους ότι οι μάζες είναι υπερβολικά ανόητες και αδαείς για να ξέρουν τι θα υπηρετούσε με τον καλύτερο τρόπο τις «αληθινές» τους ανάγκες και τα «αληθινά» τους συμφέροντα, και επομένως χρειάζονται έναν κηδεμόνα, την κυβέρνηση, για να μη βλάψουν τον εαυτό τους. Ούτε υπεισέρχεται σε καμία ενδελεχή εξέταση των διαβεβαιώσεων ότι υπάρχουν διαθέσιμοι υπεράνθρωποι για το αξίωμα μιας τέτοιας κηδεμονίας.

2. Η ΠΑΡΟΡΜΗΣΗ ΓΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΒΕΛΤΙΩΣΗ

Στον καπιταλισμό, ο μέσος άνθρωπος απολαμβάνει ανέσεις που, τους προηγούμενους αιώνες, ήταν άγνωστες και επομένως μη προσβάσιμες ακόμα και στους πλουσιότερους. Αλλά, βέβαια, όλα αυτά τα αυτοκίνητα, οι τηλεοράσεις και τα ψυγεία δεν κάνουν έναν άνθρωπο ευτυχισμένο. Τη στιγμή που τα αποκτά, μπορεί να νιώθει πιο ευτυχισμένος απ' ό,τι πριν. Μόλις όμως ικανοποιηθούν κάποιες από τις επιθυμίες του, ξεπηδούν νέες. Έτσι είναι η φύση του ανθρώπου.

Λίγοι Αμερικανοί έχουν πλήρη συνείδηση του γεγονότος ότι η χώρα τους απολαμβάνει το υψηλότερο βιοτικό επίπεδο και ότι ο τρόπος ζωής του μέσου Αμερικανού φαντάζει τόσο θαυμαστός και απλησίαστος στη συντριπτική πλειονότητα των ανθρώπων που ζουν σε μη καπιταλιστικές χώρες. Οι περισσότεροι άνθρωποι υποτιμούν αυτά που έχουν και αυτά που θα μπορούσαν να αποκτήσουν, και λαχταρούν εκείνα τα πράγματα στα οποία δεν έχουν πρόσβαση. Θα ήταν ανούσιο να θρηνηολογούμε γι' αυτή την ακόρεστη δίψα για ολοένα περισσότερα αγαθά. Η λαχτάρα αυτή είναι ακριβώς η ώθηση που οδηγεί τον άνθρωπο στον δρόμο προς την οικονομική βελτίωση. Το να αρκείται κανείς σε ό,τι έχει ήδη, ή σε ό,τι μπορεί εύκολα να αποκτήσει, και να απέχει απαθώς από κάθε

προσπάθεια να βελτιώσει τις υλικές του συνθήκες δεν συνιστά αρετή. Μια τέτοια στάση είναι περισσότερο συμπεριφορά ζώων παρά νοημόνων ανθρωπίνων όντων. Το πιο χαρακτηριστικό σημάδι του ανθρώπου είναι ότι δεν παύει ποτέ να προσπαθεί να προαγάγει την ευημερία του με την εμπρόθετη δράση του.

Ωστόσο, οι προσπάθειες αυτές πρέπει να είναι οι ενδεδειγμένες για τον σκοπό τους. Πρέπει να είναι κατάλληλες να επιφέρουν τα επιθυμητά αποτελέσματα. Το σφάλμα των περισσότερων συγχρόνων μας δεν είναι ότι λαχταρούν διακαώς ολοένα μεγαλύτερες ποσότητες από διάφορα αγαθά, αλλά ότι επιλέγουν ακατάλληλα μέσα για την επίτευξη αυτού του σκοπού. Τους παραπλανούν κίβδηλες ιδεολογίες. Υποστηρίζουν πολιτικές που αντίκεινται στα ίδια τα *ορθώς εννοούμενα* ζωτικά τους συμφέροντα. Υπερβολικά αμβλύνοες για να δουν τις αναπόφευκτες *μακροπρόθεσμες* συνέπειες της συμπεριφοράς τους, χαίρονται με τα παροδικά βραχυπρόθεσμα αποτελέσματά της. Υπερασπίζονται μέτρα τα οποία είναι βέβαιο ότι θα καταλήξουν τελικά στη γενική φτωχοποίηση, στη διάλυση της κοινωνικής συνεργασίας βάσει της αρχής του καταμερισμού της εργασίας και σε μια επιστροφή στη βαρβαρότητα.

Μόνο ένα μέσο υπάρχει για να βελτιωθούν οι υλικές συνθήκες της ανθρωπότητας: να επιταχυνθεί η

αύξηση του συσσωρευμένου κεφαλαίου έναντι της αύξησης του πληθυσμού. Όσο μεγαλύτερο το κατά κεφαλήν κεφάλαιο που επενδύεται ανά εργαζόμενο, τόσο περισσότερα και καλύτερα αγαθά μπορούν να παραχθούν και να καταναλωθούν. Αυτό έχει επιφέρει και συνεχίζει να επιφέρει ξανά και ξανά κάθε μέρα ο καπιταλισμός, το λίαν καθυβρισμένο σύστημα του κέρδους.

Γιατί όλοι μισούν τον καπιταλισμό; Γιατί, ενώ απολαμβάνουν την ευημερία που τους χαρίζει ο καπιταλισμός, ρίχνουν νοσταλγικές ματιές στον «παλιό καλό καιρό» του παρελθόντος και στις άθλιες συνθήκες του σημερινού Ρώσου εργαζόμενου;